

EDEBİYAT (YAZIN) NEDİR?

- Edebiyat kelimesi Arapça “edeb” kökünden gelmektedir.
- Başlangıçta “davet” anlamında kullanılan bu söz, zamanla halk arasında gözlemlenen en güzel ahlak, insanı kötülüklerden koruyan, iyiliğe sevk eden meleke, güzel huy anlamlarını kazanmıştır.
- Daha sonra da söz söyleme ve ifadeyle ilgili her türlü çalışmanın genel adı olarak kullanılmıştır.
- Kişilerin sözlü ve yazılı ifadelerinde hataya düşmelerine engel olmak için öğrenilen ve kullanılan kurallar bütünü bu kelimeyle ifade edilmiştir.
- Günümüzde edebiyat; tarihsel, sosyal ve kültürel olandan hareketle, dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel addır.

EDEBÎ METİN NEDİR?

- Edebî eser, malzemesi dil olan, sanat gayesi ile yazılmış, estetik, zevk ve heyecana yönelik olan bir anlatım veya ifade tarzının oluşturduğu yapının adıdır.
- Edebî eser, insan eseridir, orijinaldir, özgündür, tektir, bireyseldir.
- Faydaya bağımlı değildir ama ondan birtakım faydalı bilgiler elde edilebilir.
- Toplumda yaşanan olayları ve durumları yansıtmaları bakımından bir ayna görevi görür.
- Edebî eser kurmacadır. Kurmaca, sanatçının dış dünyadan aldığı malzemeyi, kendi anlayışı, dünya görüşü ekseninde yeniden bir kurguyla ortaya koyduğu sonuçtur.
- Edebiyatın amacı estetik ve güzelliiktir. Edebiyatı edebiyat yapan iki temel özellik vardır:
 1. Dil-üslup
 2. Estetik-güzellik.
- Bu özelliklerin ikisi de okuyucuya ve yazara göre değişkendir.

UYARI

Türk edebiyatında “edebiyat” terimi, Tanzimat’tan sonra kullanılmaya başlanmıştır.

“Edeb” kelimesinden türetilen “edebiyat” terimini ilk kez İbrahim Şinasi ve Namık Kemal yazılarında kullanmıştır.

Ben sana mecburum bilemezsin
Adını mih gibi aklımda tutuyorum
Büyüdükçe büyüyor gözlerin
Ben sana mecburum bilemezsin
İçimi seninle ısıtıyorum

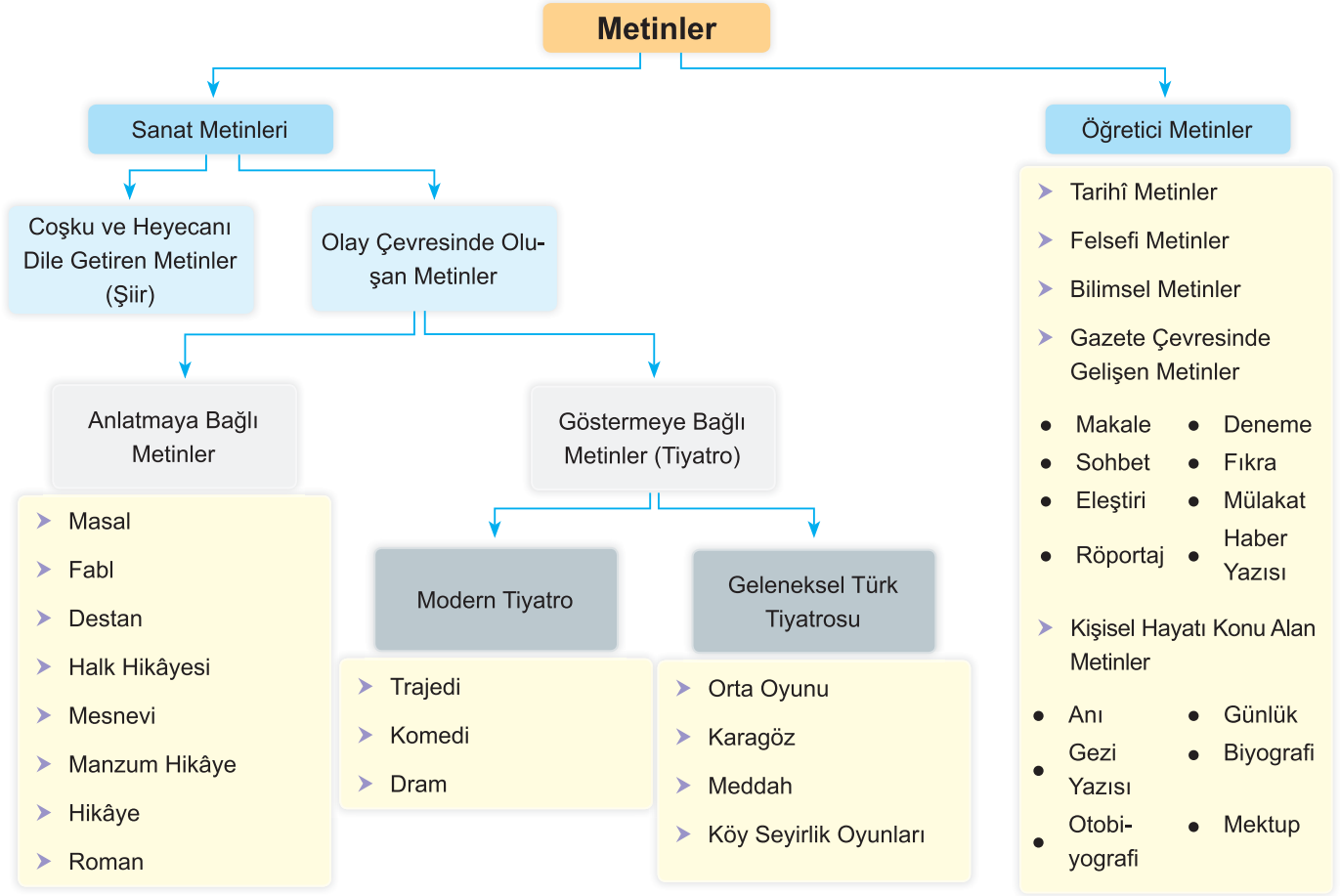
Atilla İLHAN

Edebiyatın Diğer Bilimlerle İlişkisi

- Edebiyatta bir eser oluşturulurken sanatçı az ya da çok diğer bilim dallarının verilerinden yararlanır.
- Aksi halde romanın ya da hikâyenin inandırıcılığı zayıf olacaktır. Anlaşılacağı üzere edebiyat her bilim dalı ile ilişki içindedir. Bazı bilim dalları ile edebiyat arasındaki münasebet çok yakın ve doğrudandır, bazıları ile ise çok zayıf ve dolaylı yollarla ilişkilidir. Edebiyat; tarih, psikoloji, sosyoloji, felsefe, coğrafya gibi bilim dallarından yararlanabilmektedir.
- Ayrıca edebî eserler de diğer bilimlere kaynaklık edip malzeme sağlayabilmektedir.

1. Metinlerin Sınıflandırılması

- Metin, dille gerçekleştirilen sağlam ve anlamlı örgüye denir. Dille oluşturulan her metin edebî metin değildir.
- Metinler; anlatım türlerine, kullanılan dilin işlevine, yazılış amaçlarına, gerçeklikle ilişkilerine göre gruplandırılabilir.
- Buna göre metinler genel olarak öğretici metinler ve sanatsal (kurmaca) metinler olarak ikiye ayrılır.

Örnek 1

- I. Masal
- II. Destan
- III. Halk Hikâyesi
- IV. Eleştiri
- V. Roman

Yukarıdaki numaralanmış metinlerin hangisi diğerlerinden farklı bir başlıkta değerlendirilmektedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Örnek 2

Sanatsal metinler, karşı tarafta estetik bir zevk uyandırmayı amaçlar. Sanatsal metinler, ----

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanamaz?

- A) didaktik değildir.
- B) her okuyanda farklı anlamları çağırıştırır.
- C) kurmaca metinlerdir.
- D) belli bir biçimin ürünüdür.
- E) toplumdan soyuttur.

1. Göktürk (Orhun) Yazıtları

- > Orhun Abideleri, Göktürk İmparatorluğu'nun ünlü hükümdarı Bilge Kağan Devri'nden kalma altı adet yazılı dikilitaştır.
- > Yazıtlar Türk dili, tarihi, edebiyatı, sanatı, töresi hakkında önemli bilgiler vermektedir.
- > **Türk ve Türkçe adı**, ilk kez Doğu Göktürkler Dönemi'ne ait bu yazıtlarda geçmektedir.
- > Yazıtların üçü çok önemlidir.
- > Anıtların olduğu yerde yalnızca dikili taşlar değil, yüzlerce heykel, balbal, şehir harabeleri, taş yollar, su kanalları, koç ve kaplumbağa heykelleri, sunak taşları bulunmuştur.
- > Orhun Abideleri'ni ilk kez 1889 yılında Rus tarihçi Yardintsev bulmuştur.
- > 1890'da bir Fin heyeti, 1891'de de bir Rus heyeti burada incelemelerde bulunmuştur.
- > Bu heyetler yazıları çözememişlerdir. Fakat 1893 yılında Danimarkalı bilgin **Vilhelm Thomsen, 38 harfli alfabeyi çözecek** yazıtları okumayı başarmıştır.
- > Yazıtlar, Türklerin ilk ulusal alfabesi olan **Göktürk alfabesi** ile yazılmıştır.
- > Alfabenin dördü ünlü, otuz dördü ünsüz harflerden oluşur.
- > Yazıda harfler birbirine birleştirilmez, kelimeler de birbirlerinden iki nokta üst üste konularak ayrılır.
- > Sağdan sola ve yukarıdan aşağıya yazılır.
- > Orhun Abideleri'nde yazılar yukarıdan aşağıya yazılmış ve sağdan sola doğru istiflenmiştir.

Uygur Dönemi Eserleri

- > Göktürk Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Uygur hanlıklarından kalma eserlerdir.
- > Daha çok Buda ve Mani dininin esaslarını anlatan metinlerdir.
- > Bunlar Turfan yöresinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır.

- > Uygurların kâğıda kitap basma tekniğini bildikleri anlaşılmaktadır.
- > Dönemden kalma birçok hikâyenin yanında "kökünç" denilen bir tür ilkel tiyatro eseri de vardır.
- > *Altun Yaruk, Sekiz Yükme, Irk Bitig, Prens Kalyanamkara ve Papamkara* adlı eserler, Budizm'i anlatan dinî metinlerdir.
- > Uygurlar bu eserleri 14 harfli Uygur alfabesiyle yazmışlardır.

İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

I. Divan Edebiyatı

- > 751 Talas Savaşı'ndan sonra Arap-İslam devleti Orta Asya'ya hakim olmuş, Türklerle münasebetler hızlanmıştır. İlk İslamî eserler 11. yy.da verilmiştir.
- > 13. yüzyılda Hoca Dehhani ile başlayan bu edebiyat anlayışı, 19. yüzyılda yerini Batı'dan alınan edebiyat anlayışına bırakmıştır.
- > Temeli Arap- Fars edebiyatlarıdır.
- > Saray ve çevresinde gelişmiş, yüksek zümreye hitap etmiştir.
- > Bu edebiyata yüksek zümre edebiyatı, klasik Türk edebiyatı, eski Türk edebiyatı gibi adlar da verilmektedir.
- > Eğitilmiş kişilerce oluşturulmuş ve eğitilmiş kişilere hitap etmiştir.
- > **Şiir ağırlıklı bir anlayıştır**, nesir türünde de eserler verilmiştir.
- > Dili Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan Osmanlı Türkçesidir.
- > Şiirde **soyut, hayalî konular** işlenmiştir.
- > Konu değil üslup önemlidir.
- > Nazım birimi beyittir.
- > Aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- > Gazel, kaside, mesnevi... gibi nazım biçimleri yaygın olarak kullanılmıştır.

ÖRNEK METİN

Ne tende cân ile sensiz ümîd-i sıhhat olur
Ne cân bedende gam-i firâkatinde râhat olur

Ne çâre var ki firâkınla eğlenem bir dem
Ne tâlî'im meded eyler visâle fırsat olur

Ne şeb ki kûyuna yüz sürmesem ol şeb ölürün
Ne gün ki kâmetini görmesem kıyâmet olur

Dil ise gitti kesilmez hevâ-yı aşkından
Nasîhat eylediğimce beter melâmet olur

Belâ budur ki alıştı belâlarınla gönül
Gamın da gelse dile bâis-i meserret olur

Nedir bu tâlî' ile derd-i Nef'i-i zârın
Ne şûhu sevse mülâyim dedikçe âfet olur
Nef'î

II. Halk Edebiyatı

Halk edebiyatı, geniş halk kitleleri arasında ve kırsalda etkili olan edebiyat anlayışıdır.

Halk edebiyatı kendi içerisinde “anonim halk edebiyatı, dinî- tasavvufî halk edebiyatı, âşık tarzı halk edebiyatı” olmak üzere üç kola ayrılmıştır.

Anonim halk edebiyatı

- Oluşturucusu zamanla unutilan ve halkın ortak malı olan ürünlerden oluşmaktadır.
- Dilin en sade olduğu edebiyat koludur.
- Şiirlerde **hece ölçüsü ve dörtlük nazım birimi** kullanılmıştır.
- Mânî, türkû, ninni gibi nazım biçimleri kullanılmıştır.

ÖRNEK METİN

Niçin kondun a bülbül

Kapımdaki asmaya

Ben yârimden ayrılmam

Götürseler asmaya

Dinî- tasavvufî halk edebiyatı

- Tekke ve dergah çevresinde oluşup gelişen din merkezli bir edebiyattır.
- Tasavvuf düşüncesi etrafında oluşup gelişmiştir.
- Hoca Ahmet Yesevi ilk mutasavvıftır ve onun **Divan'ı Hikmet**'te yer alan hikmetleri, bu geleneğin ilk örnekleri kabul edilir.

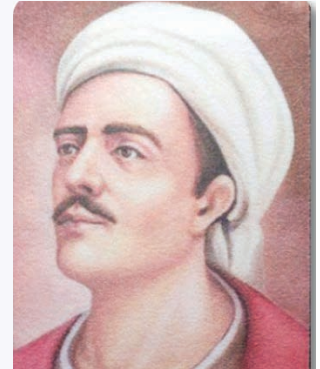

ÖRNEK METİN

Sufilere sohbet gerek
Ahilere ahret gerek
Mecnunlara Leyla gerek
Bana seni gerek seni

Eğer beni öldüreler
Külüm göğşe savurular
Toprağım anda çağıra
Bana seni gerek seni

Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver anları
Bana seni gerek seni

Âşık tarzı halk edebiyatı

- Âşık adı verilen kişilerce oluşturulan edebiyat geleneğidir.
- Âşıkların sözlü ve doğaçlama oluşturdukları ürünlerden oluşur.

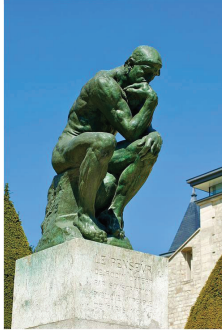
1. Sanatların Sınıflandırılması:

- 1- İşitsel (Fonetik) Sanatlar: I , Edebiyat
 2- Görsel (Plastik) Sanatlar: Mimari, II , Resim, Hat
 3- Dramatik (Ritmik) Sanatlar: Tiyatro, Dans, III , Bale, Opera

Bu tabloda boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Müzik / Heykel / Sinema
 B) Sinema / Müzik / Heykel
 C) Müzik / Heykel / Astronomi
 D) Heykel / Müzik / Sinema
 E) Sinema / Heykel / Müzik

2.

Bu görsel aşağıdaki başlıkların hangisine örnek gösterilebilir?

- A) Dramatik sanatlar B) Ritmik sanatlar
 C) Fonetik sanatlar D) Görsel sanatlar
 E) İşitsel sanatlar

3. Metinlerin sınıflandırılmasında,

- I. Metnin, gerçeklikle ilişkisi ne ölçüdedir; işlevi ve yazılış amacı nedir?
 II. Metin, temelde hangi anlatım türü kullanılarak oluşturulmuştur?
 III. Metin sözlü anlatımla mı yazılı anlatımla mı oluşturulmuştur?
 IV. Metin, dilin hangi işlevinden yararlanılarak oluşturulmuştur?
 V. Metin hangi tarihte yazılmıştır?

sorularından hangisi kullanılmaz?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Sanat "Mevcut malzemeden bir düzen ve şekle yükselme hamlesidir, sanat, ruhun madde içinde görünüşüdür." ifadesi sanatta hayal gücü ve yaratıcı yeteneğin kullanıldığını belirtir. Demek ki; sanat etkinliğinde, insana özgü yetenekler ile doğada bulunanlar sanatçının hayal dünyasında, belki de kişiliğinde yeni ve farklı bir oluşumda birleşir. Yeni ve farklı bir varlığın veya etkinliğin ortaya çıkmasına sebep olur.

Bu parçada sanatla ilgili vurgulanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Evrensellik B) Kurmaca C) Öznellik
 D) Millilik E) Nesnellik

5. Edebiyat olay, olgu ve durumları anlattığı gibi tarih biliminin esas konusunu da olaylar oluşturmaktadır. Çoğu zaman tarihte önemli bir yere sahip bir olayın hem tarih biliminin hem de edebiyatta konu olarak ele alındığı görülür. Tarih, olayları neden ve sonuçları ile irdeler; edebiyat ise olayların arka planında nelerin yaşandığını anlatır. Örneğin Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecini araştıran bir tarihçi o dönemde gerçekleşen diğer olaylar ile bağlantı kurar. Yine o dönem ortaya konmuş eserleri, belgeleri inceler. Edebiyatçı ise tarih biliminin elde ettiği bu verilerden yararlanarak bambaşka kurgusal bir evren yaratır. Gerçek olayları yeniden yorumlayarak anlatır. Yine tarihteki gerçek kişileri kendince yorumlayıp karakterize eder.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisinden söz edilmiştir?

- A) Edebiyat kelimesinden
 B) Bilimsel metinlerden
 C) Sanat ile zanaat farkından
 D) Edebiyat ve tarih ilişkisinden
 E) Edebiyat ve sosyoloji ilişkisinden

6. Anlatım, sözlü ve yazılı olmak üzere iki türdür.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi diğerlerinden farklı bir anlatım türüyle oluşur?

- A) Anı B) Münazara C) Söylev
 D) Panel E) Forum

7. **SAHNE:** Kanunî'nin sarayında bir salon, bir ikindi sonrası. Dışardan uğultu hâlinde gürültüler gelmektedir. Ara sıra top sesleri. Sahne ilkin boştur. Sonra Mihrimah Sultan'la, kocası Rüstem yukarıdan, Hürrem Sultan ise sağdaki has odasından çıkar. Hürrem endişeli adımlarla pencerelere doğru yürürken Mihrimah'la Rüstem, Osmanlı geleneğince saygı duruşu gösterirler.

HÜRREM: (Atlas perdeleri aralar, dışarıyı seyreder, konuşmaz.)

MİHRİMAH: (Annesini taklit eder, o da atlas perdenin öteki ucundan dışarıyı seyreder.)

Rüstem az uzakta kalmıştır. Bu sessiz oyun bir an sürer.

HÜRREM: (Birden dudaklarından dökülüyormuş gibi.) Korkuyorum!

Sessizlik. Üçü birbirine bakar.

RÜSTEM: (Bir adım ilerler, hürmetkâr.) Sultanım.

HÜRREM: (Bir sayıklama hâlinde.) Ben, Osmanlı sarayının birinci hasekisi Padişahımız efendimizin birinci kadını ben, korkuyorum.

Bu parça aşağıdakilerin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Bilimsel metin
- B) Coşku ve heyecanı dile getiren edebî metin
- C) Öğretici metin
- D) Göstermeye dayalı edebî metin
- E) Tarihî metin

8. **Aşağıdakilerden hangisi bilimsel metinler ile ilgili söylenemez?**

- A) Bilgi vermek amacıyla yazılır.
- B) Yorumu açık değildir.
- C) Üslup kaygısı yoktur.
- D) Kelimeler gerçek anlamlarıyla kullanılır.
- E) Güzellik duygusuna hitap eder.

9. Metin, birbirini izleyen, sıralı ve anlamlı bütünler oluşturan cümleler/mısralar dizisidir. Bir cümleler/mısralar dizisine "metin" denebilmesi için bu cümlelerin/mısraların, rastlantısal şekilde değil; belli bir düzene göre art arda getirilmesi gerekir. Metin kelimesinin Fransızcadaki karşılığı *texte*, İngilizcedeki karşılığı *text*dir. Her iki kelime de köken-bilimsel açıdan Latince'deki *textus* (dokuma, kumaş) ve *texere* (dokumak, kumaş üretmek) kelimeleriyle yakından ilişkilidir. Bu kelimeler arasındaki yakın ilişkiden yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Metin, kumaş gibidir. Nasıl ki bir kumaş insanın bazı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, belli desenler verilerek belli yöntemlerle dokunuyorsa bir metin de insana özgü kimi ihtiyaçları karşılamak üzere belli anlatım türlerine ve metin oluşturma yöntemlerine bağlı kalınarak bir kumaş gibi dikkatlice dokunur. Nasıl ki bir kumaşta her bir desen, her bir düğüm başka desen ve düğümlerle ilişkiliyse bir metindeki her kelime ve cümle de başka kelime ve cümlelerle yakın ilişkilidir.

Bu parçanın konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Metin kelimesinin anlamı ve kökeni
- B) Edebî metinlerin özellikleri
- C) Edebî metinlerle bilimsel metinlerin farkları
- D) Edebî metinlerin özellikleri
- E) Metinlerin sınıflandırılmasındaki ölçütler

10. **Aşağıdakilerden hangisi sanatsal metinler ile ilgili söylenemez?**

- A) Estetik zevk ve duygu vermek amacıyla yazılır.
- B) Yorumu açıktır.
- C) Üslup kaygısı vardır.
- D) Söz sanatları kullanılır.
- E) Dış dünya değiştirilmeden yansıtılır.

HALK EDEBİYATI

13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Türk edebiyatı, iki koldan gelişimini sürdürmüştür: Halk edebiyatı, divan edebiyatı. Halk edebiyatı Türklerin İslamiyet öncesi dil ve edebiyat geleneğini büyük ölçüde sürdürürken divan edebiyatı daha çok Arapça ve Farsçanın etkisinde ve bu dillerin nazım biçim ve türlerinde gelişmiştir.

Halk edebiyatının genel özellikleri:

- Şiir ağırlıklı bir edebiyattır. Düzyazı örnekleri azdır.
- Sözlü Dönem Türk edebiyatıyla büyük benzerlikler gösterir.
- Dilinde, süs ve sanat endişesi yoktur; **açık ve yalın bir anlatımı** vardır.
- Daha çok kalıplaşmış benzetmeler (servi/dal boy, hilal/kalem kaş, ay yüz, inci diş, elma/gül yanak, bal dudak, ahu göz vs.) ve kişileştirmeler kullanılmıştır.
- Bireysel, toplumsal ve dinî temalar işlenmiştir.
- **Şiirle müzik iç içedir.**
- Bir kısım şiirler, bağlama ile ve ozan veya âşık denen kişiler tarafından doğaçlama söylenmiştir.
- Şiirlerde **nazım birimi dördlüktür.**
- Genellikle hece ölçüsünün 7'li, 8'li ve 11'li kalıpları kullanılmıştır.
- Bazı şairler tarafından divan edebiyatının etkisiyle, aruz vezniyle de şiirler söylenmiştir.
- Şiirde genelde **yarım uyak ve redif ve cinas** tercih edilmiştir.
- **Somut anlatım** ön plandadır.

- Şiirler, biçim veya türlerine göre adlandırılmıştır.
- Şairlerin şiirlerinin toplandığı defterlere **cönk** adı verilmiştir. Cönklerde anonim ürünler, folklor ürünleri de yer alır.
- Bir şairin çağdaşı veya kendisinden önce yaşamış olan şairleri anlatan şiirlere şairnâme adı verilmiştir. Şairnâmeler, divan şiirindeki tezkirelerin halk şiirindeki basit karşılıklarıdır.

Çıkmış Soru 1

Aşağıdakilerden hangisi halk şairlerimizin ortak özellikleri arasında yer almaz?

- A) Nazım birimi olarak dördlüğü kullanmaları
- B) Aruzla yazanlar bulunmakla birlikte kullandıkları asıl ölçünün hece olması
- C) Şiirlerini, halk arasında kullanılan konuşma diliyle söylemeleri
- D) Şiirlerinde genellikle yarım kafiye kullanmaları
- E) Eserlerinde dinî, mistik konuların yanı sıra devrin bazı sosyal olaylarını ele almaları

1988

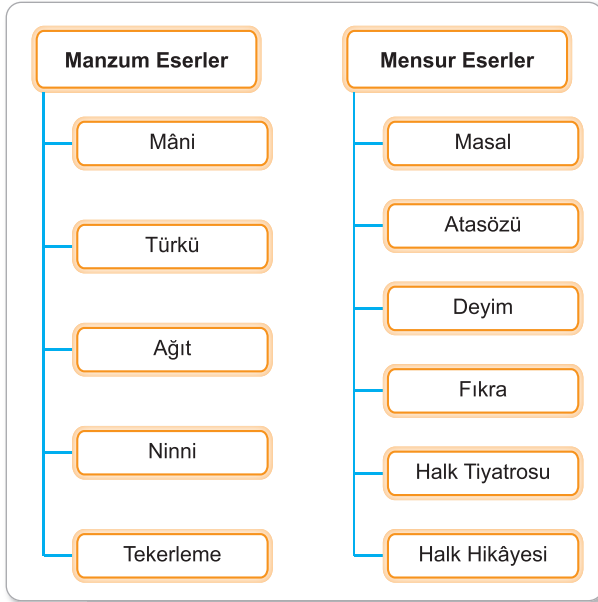
Halk edebiyatı gelişimini üç koldan sürdürmüştür:

I. Anonim Halk Edebiyatı

- Zaman içinde ilk söyleyenleri unutulmuş eserleri içerir.
- Kulaktan kulağa, nesilden nesile aktarılarak günümüze ulaşmıştır.
- Yüz yılları bulan bu aktarılma esnasında birtakım değişikliklere uğramıştır.

Genel Özellikleri:

- > Aşk, ölüm, hasret, yigittlik, gurbet, göç, zamandan şikâyet gibi insanın her çağda yaşayabileceği duygular işlenmiştir.
- > Sözlü geleneğe dayanır.
- > Yabancı etkilerden uzak, sade bir dille oluşturulmuştur.
- > Çoğunlukla manzum eserlerden oluşur.
- > Nazım birimi dördlüktür.
- > Hece ölçüsü kullanılmıştır.
- > Genelde yarım ve cinaslı uyak kullanılmıştır.
- > Şiirlerde başlık kullanılmaz, şiirler genelde nazım biçimlerine göre adlandırılır.

Örnek 1

Aşağıdakilerden hangisi cönklerin özelliklerinden biri değildir?

- A) Genellikle dikey biçimde aşağıdan yukarı doğru açılması
- B) İçerisinde sadece şiire yer verilmesi
- C) Dana dili, sığır dili gibi adlarla anılması
- D) Az da olsa divan şiiri örneklerini içermesi
- E) Divan şiirindeki divanlara benzemesi

Örnek 2

İslamiyet'in kabulünden sonra kültürel, dinî, sosyal şartlar değişmiş, çeşitlenmiş hem de zaman zaman aydınlar tarafından yazılı kaynaklarda yer verilmeyecek kadar ikinci dereceden eser muamelesi görmüştür. İşte bu edebiyatın ürünleri, Tanzimat hareketi ve Cumhuriyet'ten sonra, "----" başlığı altında değerlendirilmiştir.

Bu parçadaki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) yenileşme edebiyatı
- B) geçiş edebiyatı
- C) sözlü ürünler
- D) halk edebiyatı
- E) aşık edebiyatı

UYARI

Halk şiirinde, doğal olarak da âşık tarzı halk şiirinde genel olarak hece ölçüsü kullanılır. Bununla birlikte aruz ölçüsünün kullanıldığı da olmuştur.

2. Halk Şiirinde Aruzlu Türler:**a. Divan:**

- > Aruz ölçüsünün “Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün” kalıbıyla yazılır.
- > Hece ölçüsünün 8+8’li kalıbına uyan şiirlerdir.
- > Gazel, murabba, muhammes biçiminde oluşturulmuş divan örnekleri de vardır.

ÖRNEK PARÇA

Düştüler çah-ı kazaya göz göre ikbâl için

Alemin gördük nice bina vü na-binasını

Biz libas-ı fahrî Mekki çak çak ettik yine

Talihi her kimse giysin atlas u dibasını

Mekki**b. Selis:**

- > Genellikle 19.yy. âşıkları tarafından kullanılmış bir türdür.
- > Selislerde farklı bir ezgi bulunmaktadır.
- > Hece ölçüsünün on beşli kalıbına uymaktadır.
- > Arz ölçüsünün “Fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün” kalıbıyla yazılan gazellere denir.

ÖRNEK PARÇA

Bunca cevri ettiğini kimseler ey gül edemez

Ben gibi nâle vü nalişleri bülbül edemez

Ah u efgânıma kâfir de tahammül edemez

Acıma mı yüreğin merhametin yok mu senin

Tokatlı Nuri**c. Semai:**

- > Aynı adı taşıyan âşık edebiyatı hece ölçüsüyle yazılan “sema-

i”yle karıştırılmamalıdır.

- > Aruz ölçüsünün “me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün” kalıbıyla yazılmaktadır.
- > Semailer, gazel, murabba, muhammes biçiminde yazılabilirler.
- > Hece ölçüsünün 8+8’li kalıbına da uymaktadır.

ÖRNEK PARÇA

Efendim gel bana bildir bu istiğnâ ne âdettir.

Bana bildir bu istiğnâ ne âdettir âdettir

Bu istiğnâ ne âdettir âdettir hâlâvettir.

Ne âdettir âdalettir hâlâvettir nezâkettir.

Hengami**ç. Satranç:**

- > Aruz ölçüsünün “Müfteilün / müfteilün / müfteilün / müfteilün” kalıbıyla yazılan şiirlerdir.
- > Musammat gazel biçiminde yazılan şiirlerdir.
- > Musammat beyitten oluştuğu için her dize iki eşit parçaya bölünür ve iç uyak bulunur.

ÖRNEK PARÇA

Câm ile mey süzdürelim bezme şeker ezdirelim

Seyr ederek gezdirelim bağ ile bostan güzele

Âşık Dertli**d. Vezn-i âher**

- > Aruz ölçüsünün “Müstefilâtün müstefilâtün müstefilâtün müstefilâtün” kalıbıyla yazılan şiirlerdir.
- > Bu türde her dize, ilkle uyaklı, dört eşit parçaya bölünmüştür.

ÖRNEK PARÇA

Ettimse âhi/fethetti m’ahı/aşk-ı ilâhi/ var sende gâyet

Fethetti m’ahı/aşk-ı ilâhi/ var sende gâyet/Hak’tan hidâyet

Aşk-ı ilâhi/var sende gâyet/Hak’tan hidâyet/Nuri nihâyet

Var sende gâyet/Hak’tan hidâyet/Nuri nihâyet/Sahib-i divânsın

Âşık Dertli

e. Kalenderi

- > Aruzun Mefûlû / mefâilû / mefâilû / feûlûn / kalıbıyla yazılan şiirlerdir.
- > Hece ölçüsüyle ve dörtlükler hâlinde söylenmiş örnekleri de vardır.
- > Özel bir ezgiye sahiptir.

ÖRNEK PARÇA

Sen al ile başımı alıp aklımı şimdi
Ey rind-i felek-meşreb edibâne durursun
Öldürmek ise Nuri kulun kasdına böyle
Çek hançeri öldür a paşam ya ne durursun

Âşık Dertli

UYARI

Âşık edebiyatı ile divan edebiyatı zannedildiğinin aksine birbirinden tamamen uzak ve birbirine yabancı değildir. Hece ölçüsüyle yazdıkları şiirleri divanlarına koyan divan şairleri olduğu (Şeyh Galip, Nedim...) gibi aruzla yazdıkları şiirlerini cönlere alan âşık edebiyatı sanatçıları da vardır.

3. Âşık Tarzı Halk Edebiyatının Temsilcileri

a. 16. yüzyıl

KÖROĞLU

- > 16. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir.
- > Hayatı hakkında fazla bir bilgi yoktur.
- > Âşık Köroğlu'nun hayatı, destan ve halk hikâyesi kahramanı Köroğlu ile karışmıştır.
- > Köroğlu mahlasıyla söylenen şiirlerden hem III. Murat Dönemi'nde yaşamış ve Osmanlı-İran savaşına katılmış bir asker-şaire hem de Bolu Beyi'ne karşı gelip Çamlıbel'i mesken tutan bir şakiye ulaşabilmektedir.
- > Cesaret ve yiğitlik temalı koçaklamalarıyla tanınmıştır.
- > Aşk ve doğa ile ilgili şiirleri de vardır.
- > Yalın bir dili vardır.
- > Divan şiirinden etkilenmemiştir.

Örnek 4

Ay yansın ağalar güneş tutulsun
Parladı parladı çalın kılını
Oklar gıcırdasın ayyuka çıksın
Mevlanın aşkına basın kılını

Bu dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylemez?

- A) İçten bir anlatımı vardır.
- B) Redif kullanılmıştır.
- C) Epik anlatıma sahiptir.
- D) Belli bir ölçüyle yazılmıştır.
- E) Anonim halk edebiyatı örneğidir.

b. 17. yüzyıl

KARACAOĞLAN

- > Âşık edebiyatının en önemli şairi kabul edilir.
- > Güney Anadolu'da doğmuş, uzun bir süre bu bölgede yaşamıştır.
- > İran, Kırım, Balkanlar da dâhil olmak üzere pek çok yeri dolaşmıştır.
- > Şiirlerinde coşkun bir lirizm ön plandadır.
- > Sıklıkla Anadolu'nun kızlarını ve tabiatın güzelliğini anlatmıştır.
- > Şiirlerinde birçok Türk geleneği, giyim kuşamla ilgili motifler ve sayısız kültür unsuru yaşamaktadır.
- > Anadolu kızlarının adını şiirlerinde kullanan ilk ozandır.
- > Süsten, gösterişten uzak, son derece yalın ve samimi bir dili vardır.
- > Daha çok koşma ve semai nazım biçimlerini kullanmıştır.
- > Divan şiirinden etkilenmemiştir. (Meydan şairidir.)

1. Aşağıdaki halk ozanlarından hangisi 17. yüzyılda yaşamış ve kendinden sonra gelen birçok ozanı etkilemiştir?

- A) Sümmani
- B) Karacaoğlu
- C) Dadaloğlu
- D) Köroğlu
- E) Erzurumlu Emrah

2. Göçebe Avşarlar arasında yetişmiş ve onların sözcüsü olmuş bir âşıktır. Bugün elimizde bulunan 130 kadar şiirinin tamamı hece vezniyledir. Bunların büyük bir kısmı Avşarlardan yapılan derlemelerle ortaya çıkmıştır. Çok az bir kısmı da yazılı cönklerden tespit edilmiştir. Onda sanat endişesi pek görülmez. Şiirlerinde işlenen konu ise büyük ölçüde Avşar aşiretinin hayatıdır. Bu genel çerçeve içerisinde sevdâ, yurt güzellemleri, göçer hayatı, vb. ön plandadır. Avşarların hayatında güzelle at bir tutulur. Bu atlar arasında ise en değer verileni kır attır. Sanatçı, kır atın yanında Avşar güzellerini de şiirlerinde işlemiştir. Şiirlerinde atasözleri, deyim ve vecize değerindeki sözlerin ayrı bir yeri vardır.

Bu parçada sözü edilen Âşık tarzı halk edebiyatı sanatçısı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Köroğlu
- B) Karacaoğlu
- C) Erzurumlu Emrah
- D) Ruhsati
- E) Dadaloğlu

3. Asıl adı Abdullah'tır. İznik'te dünyaya gelen mutasavvıf şair, kendi adıyla anılan tarikatın da kurucusudur. Şiirlerinde Yunus Emre tesiri kuvvetle hissedilen şairin hem heceli hem de aruzlu şiirleri vardır. İlahilerinden pek çoğu bestelenerek tekkelerde okunmuştur.

Bu parçada hakkında bilgi verilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Pir Sultan Abdal
- B) Süleyman Çelebi
- C) Eşrefoğlu Rûmî
- D) Niyâzî-i Mîsrî
- E) Hacı Bayram-ı Veli

4. Hikmet arar isen özüne bir bak
Arap'ta Acem'de Rum'da arama
Hakikat nurunun aslı hakikat
Aynada yansıyan nurda arama

Bu dizeler aşağıdaki sanatçılardan hangisine aittir?

- A) Karacaoğlu
- B) Levni
- C) Hacı Bektaş-i Veli
- D) Bayburtlu Zihni
- E) Yunus Emre

5. Hayatına dair kesin bilgilere ulaşamamıştır. Asıl adının Alaaddin Gaybî olduğu ve Alanya Beyi'nin oğlu olduğu bilinmektedir. Eserlerinden iyi bir tahsil gördüğü anlaşılmaktadır. Elmalı'daki Abdal Musa tekkesine bağlıdır. Alevi-Bektaşî halk şiirinin kurucusu kabul edilir. Nükteli ve iğneli bir dili vardır. Hem heceyle hem de aruzla şiirler yazmıştır. Şiirlerinden başka nesir türünde yazdığı eserler de vardır.

Bu parçada sözü edilen tekke edebiyatı temsilcisi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yunus Emre
- B) Karacaoğlu
- C) Kağızmanlı Hıfzî
- D) Kaygusuz Abdal
- E) Pir Sultan Abdal

6. Halk edebiyatıyla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Belli bir eğitim almış saz şairlerinden bir kısmı aruz vezniyle de şiirler yazmıştır.
- B) Divan şiirindeki somut güzel, halk şiirinde yerini soyut kavram ve güzelliklere bırakmıştır.
- C) Şiirler genelde içten geldiği gibi, irticalen söylenmiştir.
- D) Saz şairlerinin şiirleri mecmua ya da cönk adı verilen defterlerde toplanmıştır.
- E) Şiirleri temaları bakımından güzelleme, koçaklama, taşlama, nefes gibi adlar almıştır.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HİKÂYESİ (1923-1960)

1. Toplumcu Gerçekçi Hikâye

2. Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Hikâye

3. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Hikâye

4. Modernizmi Esas Alan Hikâye

- > Hikâye türünün ilk örneği Boccacio'nun **Decameron** adlı eseri olarak kabul edilir.
- > Türk edebiyatında Batılı anlamda hikâyenin ilk örnekleri Tanzimat Dönemi'nde görülür.
- > Tanzimat Dönemi sanatçılarından Ahmet Mithat Efendi'nin Letaif-i Rivâyat adlı eseri, ilk hikâye örneklerindendir.
- > Emin Nihat'ın Müsamere-name adlı eseri de ilk hikâye örneklerindendir.
- > Tanzimat II.Dönem sanatçılarından olan Sami Paşazade Sezai'nin **Küçük Şeyler** adlı eseri, Batılı örneklerine yaklaşan ilk hikâye kitabı kabul edilir.
- > Köy ve köylü sorunları, işçi-patron ilişkileri de zaman zaman konu olarak işlenmiştir.
- > Sait Faik durum öyküsü niteliğinde hikâyeler yazarak klasik yöntemden (giriş-gelişme-sonuç, olay öyküsü) ayrılmıştır.
- > Bu dönem hikâyelerinde gözleme dayalı gerçekçilik ön plandadır.
- > Servetifünun Dönemi'nde Halit Ziya ile hikâye türü daha da gelişmiştir.
- > Ömer Seyfettin hikâye türüne edebiyatımızda müstakil bir kimlik kazandırmıştır.
- > Türk hikâyeciliği, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar önemli bir yol

katetmiş ve güzel örnekler verilmiştir.

- > Cumhuriyet Dönemi'nde 1923-1960 arasında hikâye türü gelişmiş, farklı eğilimleri temsil eden sanatçılar tarafından hem durum hem olay hikâyesinin örnekleri verilmiştir.
- > 1923-1960 yılları arasında bireyin iç dünyasını esas alan, toplumcu gerçekçi anlayışı yansıtan, millî ve manevi değerleri yansıtan, modernizm anlayışından etkilenen hikâyeler yazılmıştır.
- > Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Sait Faik Abasıyanık, Memduh Şevket Esenal, Oktay Akbal, Sabahattin Ali gibi isimler, hikâye türünün başarılı ve güzel örneklerini vermişlerdir.

I. Toplumcu Gerçekçi Hikâye

- > Bu anlayışın edebiyatımızdaki başlangıcı Nabizade Nazım ve Hüseyin Rahmi'ye kadar gider.
- > **Marksist - sosyalist anlayışın** etkisi görülür.
- > Toplumun içinde yaşadığı hayatın yakından gözlemi, tespit edilen bütün sorunların açık biçimde tasviri ve eleştirisini esas alır.
- > Yazarlar **realisttir**.
- > Eserlerde siyasi ideoloji ön plana çıkmıştır.
- > Görüşlerini halkla paylaşabilmek, halkı aydınlatmak için sanatlarını araç olarak kullanmışlardır.
- > "Sanat toplum içindir." anlayışını benimsemişlerdir.
- > Sanatın tek amacının insanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele yükseltmek olduğunu savunmuşlardır.
- > Bazı yazarlar, bazı bölgeleri özellikle işlemişlerdir.
- > Okuyucuyu kendi düşünceleri doğrultusunda yönlendirmek istemişlerdir.
- > **Köy hayatını ve köylülerin sorunlarını** ele almışlardır.
- > Gündemdeki toplumsal sorunlara yoğunlaşmışlardır.

- > Yeni biçimler denemişlerdir.
- > Kahramanlarının bölgesel ağız özelliklerine yer vermişlerdir.
- > Kişileri iç ve dış yönleriyle betimlemişlerdir.
- > Büyük ölçüde, gözlemlenebilen dış gerçeklik üzerine yoğunlaşmışlardır.
- > Büyükşehirlerde göçün ortaya çıkardığı problemler ve sosyalizm üzerinde durulmuştur.
- > **Ağa - köylü, patron - işçi, aydın - cahil, zengin - fakir, yönetici halk, öğretmen - imam çatışmalarını ele almışlardır.**

Sadri Ertem

- > Yazı hayatına Cumhuriyet öncesinde başlamış, asıl eserlerini Harf İnkılabı'ndan sonra vermiştir.
- > Hikâyelerinde, o zamana kadar pek işlenmemiş konular ve temalar üzerinde durdu; bireysel ilişkileri dahi toplumsal açıdan ele aldı, o bakımdan ilgi çekti.
- > Köylünün ağa ve tüccarlar, işçinin de patronlar tarafından sömürülmesi, bürokrasinin halk üzerindeki baskısı, aydın – halk ikiliği, batıl inançlar, tek parti döneminin temel ilkeleri gibi sosyal ve toplumsal konular üzerinde yoğunlaşmıştır.
- > Hayata maddeci bir zihniyet açısından ve karamsar bir gözle bakmıştır.
- > Sanatsal kaygı gütmekten yazdığı eserleri teknik kurgu ve dil anlatım yönünden zayıf kalmıştır.
- > Eserleri duygusallıktan, betimleme ve psikolojik derinlikten yoksundur.
- > İşçilerin yaşamlarına dair hikâyelerini, sömürülmelerini, kapitalizmin rekabetçi döneminin üretim ilişkilerini, bunun akabinde küçük işletmecilerin zor duruma düşmesini anlatmış olduğu "Bacayı İndir Bacayı Kaldır" kitabı, Sadri Ertem'in edebiyata bakış açısını da yansıtmaktadır.

Eserleri:

Hikâye: Silindir Şapka Giyen Köylü, Bacayı İndir Bacayı Kaldır, Korku, Bay Virgöl, Bir Şehrin Ruhu

Yaşar Kemal

- > Cumhuriyet Dönemi'nde sosyal gerçekçi yazarların öncülerindendir.
- > Eserlerinde özellikle **Çukurova insanlarının** yaşamını, Toros köylüleri, köy insanlarının çektiği sıkıntılar, yoksulluklar, ırgatlar, ırgatlarla ağaların ilişkileri, eşkıyalar, kan davası gibi konuları ele almıştır.
- > Halk dilindeki betimlemeleri, deyimleri, yöresel sözcükleri, ağıtları, ilençleri (beddua), çağdaş bir romancı yeteneğiyle yeniden yoğurarak dil ve üslup bakımından bir birleşime ulaşmıştır.
- > Öykülerinde de benzer bir üslupla, Çukurova insanının acılarını işleyen Yaşar Kemal'in birçok yapıtı sinemaya ve tiyatroya da uyarlanmıştır.
- > Geleneksel ile çağdaş olanı, hayal ile toplumsal gerçekliği bir arada vermeye çalıştığı eserlerinde başarılı doğa betimlemeleri yapmış ve yazdığı eserler özgünlüğü yakalamıştır.
- > Yazarın tek hikâye kitabı "Sarı Sıcak"tır.

Hikâyeleri: Sarı Sıcak

Örnek 1

Eserlerinde sade ve akıcı bir üslup kullanmayı tercih eden ünlü yazar, Çukurova'yı, oranın insanını ele almıştır. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneğinin ilk başkanıdır. Nobel'e aday gösterilen ilk Türk sanatçısıdır. Pek çok türde eser veren sanatçı, toplumcu gerçekçi anlayışın en önemli isimlerinden biridir.

Bu bilgiler aşağıda verilen sanatçıların hangisine aittir?

A) Sadri Ertem	B) Kemal Bilbaşar
C) Samim Karagöz	D) Fakir Baykurt
E) Yaşar Kemal	

Kemal Bilbaşar

- > İlk öykülerini İzmir'de Cahit Tanyol ve İlhan İleri ile çıkardıkları Aramak dergisinde yayımlamıştır.

rini, etkilendiklerini, hatırdı kaldığı kadar ve sonradan kazandığı bir bakış açısıyla hikâyelerine yansıtmıştır.

Hikâyeleri: Strazburg Hatıraları, Züriyet, Öğretmen Gafur, Büyük Aile, Hücredeki Adam, Katırın Ölümü

Kenan Hulusi Koray

- **Yedi Meşaleciler arasında şiir yazmayan ve altı şairin arasına öykü türüyle katılan tek yazardır.**
- Küçük hikâye tarzını benimseyen sanatçı, Cumhuriyet Dönemi'nin **korku türünde eser veren ilk hikâyecisidir.**
- "Bahar Hikâyeleri" adlı eserlerindeki bazı öykülerinde "korku" temasını işlemiştir.
- Kelime, hayal ve renge önem vererek biçim sorunları üzerinde durmuştur.
- Fantastik konulara, renkli ve hareketli bir üsluba yer vermiştir.
- Yaşadığı süre boyunca 5 hikâye kitabı yayımlamıştır.
- Gazeteciliğin de etkisiyle hikâyeleri kısa tutmuş, küçük hikâye tarzını benimsemiştir.
- Kurgusu sağlam hikâyeler yazan Kenan Hulusi, Anadolu insanının yaşama koşullarını gerçekçi biçimde anlatmıştır.
- İlk ahenkli, şiirsel öyküler yazmış; daha sonra gerçekçi öyküye yönelmiştir.
- Halkı, işçiyi, köylüyü konu edinmiştir.
- Psikolojik konularda da öykü yazmıştır.

Hikâyeleri: Bir Yudum Su, Bahar Hikâyeleri, Bir Otelde Yedi Kişi, Son Öpüş (uzun hikâye)

Fahri Celalettin Göktulga

- Cumhuriyet Dönemi'nin ilk kuşak öykücülerı arasındadır.
- II. Meşrutıyet'le (1908) başlayıp tek partili siyasal yaşamın sonuna kadar süren bir geçiş döneminin öykücüsüdür.
- Öykülerinde, insanın psikolojik çatışmalarını ve mizacını ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

- Yazarın kurduğı öykü evreninin, psikiyatrist kimliğinden çok sanatçı kimliğiyle şekillendiğı söylenebilir.
- Toplumsal konular olarak en çok üzerinde durduğı, ahlakın bozulması, boşa inanışlar, yoksulluk, Meşrutıyet Dönemi'nde halk-devlet ilişkileridir.
- **Düşmana İpucu Veren Eşekler, Kore'deki Çocuklarımız, Çanakkale'deki Keloğlan** adlarını taşıyan üç öyküsü de konularını Kurtuluş Savaşı, Kore Savaşı ve Çanakkale Savaşı'ndaki kahramanlıklardan almıştır.
- Psikolojik konulu öykülerinde de insanın değişik psikolojik durumlarını yansıtır.
- Konularını ayrıntılı bir biçimde ele alan Göktulga'nın okuyucuya vermek istediğini son sayfaya saklaması, öykülerine okuduğundan pay çıkarılacak öykü niteliğı kazandırmıştır.

Hikâyeleri: Telak-ı Selase, Kına Gecesi, Elde Bir Mustafendi, Anzavur Kahvesi, Salgın, Rüzgâr, Çanakkale'deki Keloğlan

Mustafa Kutlu

- İlk hikâyelerini 1968 yılında yayımlamış, bu hikâyeler İstanbul'da çıkan "Fikir ve Sanatta Hareket Dergisi"nde yayımlanmıştır.
- Hareket Dergisi, Mustafa Kutlu'nun fikri zeminini oluşturma açısından önemli bir yere sahiptir.
- İlk hikâyesi 1970 yılında kaleme aldığı **Ortadaki Adam**'dır.
- Bunu 1974'te "Gönül İşi" adlı hikâyesi takip eder. Bu hikâyelerinde Sait Faik ve Sabahattin Ali'nin etkisinde kaldığı açıkça görülür, yazar bu iki eserini yazarlığının "hazırlık dönemi" olarak niteler.
- Hikâyelerinde genellikle Anadolu'nun acılarını, cahil ve perişan halkı, asırlarca aydınların söylemleri ve çeşitli politikalarla geri bırakılmış insanımızın yaşamını anlatmıştır.
- Hikâyelerinin en önemli özelliğı kendi başına müstakil olarak yazılmalarına rağmen bir araya geldiklerinde başarılı bir şekilde "bütün" oluşturmalarıdır.
- Büyük bir İslam inancı olan Kutlu, hikâyelerinde din ve tasavvufun yozlaştığını ifade etmiştir.
- Son yazdığı hikâyelerinde, özellikle tasavvufi bir dilin peşinden koşmuş ve tasavvuf konularına yönelmiştir.

Hikâyeleri: Ortadaki Adam, Gönül İşi, Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir, Arkakapak Yazıları, Hüzün ve Tesadüf, Sır, Uzun Hikâye, Beyhude Ömrüm, Mavi Kuş, Tufandan Önce, Rüzgârlı Pazar, Chef, Menekşeli Mektup, Huzursuz Bacak, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı

Muzaffer Buyrukçu

- Toplumsal konulara yönelen gerçekçilik anlayışını, insanların iç dünyasını da kapsayan bir genişliğe ulaştırmıştır.
- İlk öyküsü 1945 yılında Son Telgraf gazetesinde yayımlanmıştır.
- “Gece Postası, Yeni Sabah, Tanin, Akşam, Vatan” gazetelelerinde yazdıklarıyla çıraklık dönemini atlatmıştır.
- 1953'te Yeditepe dergisinde modern edebiyatla tanışmış, etkilendiği bu edebiyatı benimsemiştir.
- Başlangıçta Sait Faik ve Orhan Kemal çizgisinden etkilenmiş gibi görünen Muzaffer Buyrukçu, olgunluk döneminde, var olma kavgasını sürdüren bireylerin yaşamını kendinden önceki gerçekçilerden değişik, yer yer bilinçaltına inen, ayrıntılara eğilen bir gerçekçilik anlayışıyla yansıtmıştır.
- 1959'da yayımlanan “Korkunun Parmakları” kitabı, büyük beğeni toplamıştır.
- **Türk öykücülüğüne getirdiği yenilikten, özgürlükten ve kazandırdığı boyutlardan söz edilmiştir.**
- Ürünleri coşkun imgelerle, masalsı çağrışımlarla, şaşırtıcı saptamalarla; bir ucuyla gerçeklerde bir ucuyla kendi yapısında gelişen düşlerle, inandırıcı gözlemlerle, yaşamın damarlarından gürül gürül akan kanın sıcaklığını yüreklere ileten, tıkanan ve kuruyan iletişim kanallarını açan canlı öğelerle bezemeye çalışmıştır.

Hikâyeleri: Katran, Acı, Korkunun Parmakları, Bulanık Resimler, Kuyularda, Cehennem, Kavga, Mağara, Şarkılar Seni Söyler, Günlerden Bir gün, Hüznün Kar Çiçekleri, Her Yer Karanlık, Bir Hüzün, Şarkı Gibi, Yüzün Yarısı Gece, Bir Aşk Daha, Telefon Konuşmaları, Yalnızlığın Arkasındaki Gülümseme, Ey Gece Kapını Üstüme Kapat

III. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Hikâye

- Cumhuriyetin ilk yıllarında ve sonrasındaki Millî Edebiyat anlayışını devam ettiren yazarlar, Millî Edebiyat'ın sanat anlayışını yansıtmışlardır.
- Millî Edebiyat sanatçıları, öykülerin genelinde toplumsal temaları işlemişlerdir.
- Osmanlıcılık, Türkçülük, Batıcılık akımları; temaların belirlenmesinde etkili olmuştur.
- Eserlerde bilinçli olarak ilk kez **İstanbul dışına çıkılmış**; hikâyelerdeki kişiler, Anadolu'dan seçilmiştir.
- Sanatçılar **realizm** akımının etkisinde kalarak hikâyelerinde gözleme yer vermişlerdir.
- Dil yalın ve anlaşılırdır.
- Millî Edebiyat Dönemi'nde olay hikâyesi de denilen **Maupassant tarzı** hikâyeler vardır.
- Hikâyelerde-geri planda da olsa- aşk maceraları unutulmamış ve bireysel temalara da yer verilmiştir.
- Kurtuluş Savaşı, Atatürk, inkılaplar ve Anadolu hikâyelerinde ele alınmıştır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

- Sanat yaşamına Fecriati Dönemi'nde başlamış, daha sonra Millî Edebiyat ilkelerini benimseyerek Millî Edebiyatçıların safalarına geçmiştir.
- Edebiyata hikâye ve mensur şiirle başlamış; roman, anı, makale gibi birçok türde eser vermiştir.
- İlk döneminde ferdiyetçi sanat anlayışına sahiptir.
- Bu döneminde sosyal baskı - birey çatışması ekseninde bireyin mutsuzluklarını ele almıştır.
- Sanat hayatının ikinci devresinde dikkatini sosyal hayata çevirmiş, toplum problemleri üzerinde durmuştur.
- Dikkatini Anadolu ve insanına çevirmiştir, hikâyelerinin çoğunda mekân Anadolu'dur.
- **Maupassant tarzı** hikâyeciliği benimsemiştir.

Hikâyeleri: Bir Serencam, Rahmet, Millî Savaş Hikâyeleri

Vüs'at O. Bener

- > Eserleri içinde daha çok öz yaşam öyküsel nitelik taşıyan öyküleriyle bilinen Bener, gerçek olan her şeyi edebiyat süzgecinden geçirerek okuyucusuyla buluşturmuştur.
- > İlk hikâyelerinde küçük kentlerin insanların basit yaşayışlarını anlatır.
- > Ele aldığı gerçekliği olduğu gibi bırakmayan, soyutlamalarla başka tür bir gerçekliğe çıkaran bir tutumu vardır.
- > Başlangıçta çok yalın olan öykü dili ve anlatım biçimi sonrasında öykücülüğümüzde yenilikçi bir yönelimin ilk örnekleri arasında yer almıştır.
- > Tümce yapılarında, sözcük seçiminde, söz dizimini bozan dil anlayışında apayrı özellikler vardır.

Hikâyeleri: Dost, Yaşamasız, Kapan, Mızıkalı Yürüyüş, Kara Tren

Nezihe Meriç

- > Kadınların yalnızlıklarını anlatan eserlerinde kullandığı şiirli dil ve bilinçaltını yoklayan yapıyla dikkat çekmiştir.
- > Hikâyelerinde sıkılan, bunalan, mutsuz kişileri ele almıştır.
- > Örf ve âdetlerin, alışkanlıkların rahatsız ettiği kadınları anlatmıştır.
- > Yazar eserlerinde iç mekân olarak ev, karakol, mahkeme salonu, hapisane, meyhane, taşıtlar ve sınıf kullanmış; dış mekân olarak ise İstanbul, Bodrum, Ankara, semtler, caddeler ve yurt dışındaki ülkeleri seçmiştir.
- > Öyküleri Amerika, Almanya, Fransa ve Rusya'da yayımlanan çeşitli öykü antolojilerinde yer aldı.

Hikâyeleri: Bozbulanık, Topal Koşma, Menekşeli Bilinç, Duman-naltı, Bir Kara Derin Kuyu, Yandırma, Gülün İçinde Bülbül Sesi Var

Çıkış Soru 3

Aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) Roman ve hikâye alanında ürünler veren Vüs'at O. Bener, ilk hikâye kitabı Dost'ta, küçük kentlerdeki sıradan insanların iç ve dış dünyasını anlatan yapıtlar ortaya koymuştur.
- B) Rasim Özdenören, kimi öykülerinde aile içi çatışmalara, çözülme ve dağılmalara yol açan etkenleri, onların dokusuna sindirerek anlatmıştır.
- C) Ferit Edgü, Çılgılık adlı hikâyesinde iç ses yöntemini kullanarak okurun kafasında birbirini çağrıştıran kimi sorular uyandırmaya çalışmıştır.
- D) Hikâyelerinde, yaşadığı dönemin tanıklığını yapmak isteyen Füzûzan, 1972'de Parasız Yatılı adlı hikâyesiyle Sait Faik Hikâye Ödülü'nü almıştır.
- E) Nezihe Meriç, Bir Deli Ağaç'ta topladığı hikâyelerini aşk ve ölüm teması etrafında geliştirmeyi, arka planda da hayatın güzelliklerini anlatmayı amaçlamıştır.

2011/LYS

Orhan Duru

- > Gerçeküstü, bilim kurgu, kara mizahtan bol yararlanmış bir yazardır.
- > İlk öykü kitabı "Bırakılmış Biri" adıyla yayımlanmıştır.
- > İlk öykülerinden başlayarak kurgu, anlatım, dil açısından deneysel bir arayış içinde olmuştur.
- > Öykülerini daha çok; Mavi, Evrim, Yeni Ufuklar, Pazar Postası, Seçilmiş Hikâyeler, Yelken, Dost adlı dergilerde yayımlamıştır.
- > "Ağır İşçiler" adlı öyküsüyle 1970 TRT Sanat ödülleri Yarışması'nda başarı ödülü kazanmıştır.

Hikâyeleri: Bırakılmış Biri, Denge Uzmanı, Ağır İşçiler, Yoksullar Geliyor, Şişe, Bir Büyülü Ortamda

Ferit Edgü

- Tek bir gerçekliğe inanmayan Ferit Edgü, hikâyelerinde gerçekliği çeşitli biçimlerde yansıtmaya çalışmıştır.
- Modern insanın en belirgin niteliklerinden olan yalnızlık ve yabancılaşma problemleri üzerinde durmuştur.
- Bilinçaltı yöntemi ve alegorik anlatımdan yararlanmıştır.
- Bir Gemide adlı hikâyesiyle Sait Faik Hikâye Armağanı, Ey-lülün Gölgesinde Bir Yazdı ile Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü aldı.
- Küçürek öykü alanında önemli bir isimdir.

Hikâyeleri: Kaçkınlar, Bozgun, Sürek, Bir Gemide, Ada, Çılgılık, Ressamın Öyküsü, Doğu Öyküleri, İşte Deniz, Maria Do Sese, Nijinski Öyküleri

Leyla Erbil

- Yazın hayatına hikâyeye başlamıştır. İlk hikâyesi "Uğraşsız" 1956 yılında Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde yayımlanmıştır.
- Geleneksel anlatım biçimlerine karşı çıkarak yeni bir dil kurma çabasıyla dikkat çekmiştir.
- Hikâye ve romanlarını varoluşçu temalara uyararak yazar, alışılmış toplum düzenine başkaldırır.
- Dilin kelime varlığı ve cümle yapısını değiştirmiştir.
- Karakter yaratmada başarılı olan sanatçı; kadın kahramanlarını, hüznü, acılarla yoğrulmuş kişilerden seçmiştir.
- **Bilinç akışı** yöntemini oldukça fazla kullanmıştır.
- Bazı öykülerinde okuru saf dışı bırakacak ölçüde bilinç akışı yönetimine başvurmuştur.
- Yazar'ın bazı öyküleri İngilizce, Almanca ve Rusça olarak yayımlandı.

Hikâyeleri: Eski Sevgili, Hallaç, Gecede

Rasim Özdenören

- Özellikle hikâye türünde yazan sanatçı, hikâyelerinde genellikle toplumdaki değişme ve çözülmenin sebep ve sonuçlarını ortaya koyan durumları anlatmıştır.

- Modernizmi esas alan, bireyin iç dünyasını yansıtan eserler vermiştir.
- Eserlerinde gözlem önemli bir öge olarak yer alır, güçlü tasvirleri vardır. Bu anlamda **ayrıntı avcısı** olarak adlandırılır.
- Öykülerinde Türk toplumunun yüzyıllar içinde biriktirdiği tarihsel, dinsel, sosyal ve metafizik uyumsuzlukları dramatik şekilde ele almıştır.
- Hikâyelerinde geçmişten kopamayan, zamanın anaforlarına karşı direnmeye çalışan insanı, aile içi çatışmaları, parçalanmayı işler.
- Bireyin yalnızlığını, yabancılaşmasını, kuşak çatışmasını, modernliği, gelenek gibi konularını işlemiştir.
- **Çok Sesli Ölüm** adlı kitabında bireyin bilinçaltına yönelip dış dünya ile dengeli ilişkiler kurmaya çalışan günümüz insanının trajedisini yansıtmıştır.
- **Kuyu** adlı eserinde Hz. Yusuf'un hikâyesini anlatır.

Hikâye: Çok Sesli Bir Ölüm, Çözülme, Hastalar ve Işıklar, Yer Düzeninin Sefaleti, Ruhun Malzemeleri, Ben ve Hayat ve Ölüm, Yeniden İnanmak, Denize Açılan Kapı, Acemi Yolcu, İpin Ucu, Çapraz İlişkiler, Kent İlişkileri, Kuyu, Yüzler, Düşünsel Duruş, Toz, Aşkın Diyalektiği, Hışırta, İki Dünya, İmkânsız Öyküler

Örnek 11

Dili ustaca kullanan Rasim Özdenören, ilk hikâyesi "Akarsu"yu
I
Varlık dergisinde yayımlar. Eserlerinde ruh çözümlemelerine
II
yer vermiştir. "Gül Yetiştiren Adam" roman türünde kaleme
III
aldığı eseridir. Hikâyelerinde sembolik anlatıma yer verir.
IV
Eserlerinde tasavvufi izler görülmez.
V
Numaralanmış bilgilerin hangisinde yanlışlık vardır?
A) I B) II C) III D) IV E) V

MASAL

- > Dinleyiciyi inandırmak gibi bir iddiası olmayan, yapısında kalıplaşmış ifadeler bulunan, “masal anası”, “masal ninesi” adı verilen kadınlar tarafından anlatılan hayal ürünü anlatmalara masal denir.
- > Masal kelimesinin aslı Arapça “mesel”dir. Kelimenin bugünkü anlamı almasının 100-120 yıllık bir geçmişi vardır. XIX. yüzyılın başına kadar bunun kıssa, dâstân, hikâye, vb. kavramlar kullanılmakta idi.

I. Masalların Özellikleri

- > Masallar, bir destan veya halk hikâyesi kadar olmasa da uzun metinlerdir.
- > Masallar genellikle nesir şeklindedir. Ancak, çok az da olsa bazı masalların nazım-nesir karışımı olduğu görülür. Şairler tarafından nazma çekilen veya manzum olarak yazılan masallar da vardır. (Ziya Gökalp - Alageyik, Behçet Necatigil - Üç Turunçlar)
- > Masalların başında, ortasında ve sonunda belirli görevleri olan ve “formel” veya “kalıp söz” ve “tekerleme” adı verilen söz öbekleri vardır.
- > Her masal bir tip olarak kabul edilir.
- > Masalların dili, anlatıldığı yörenin ve kaynak şahıs adını verdiğimiz anlatıcısının dilidir.
- > Bir masal metni içerisinde, halk edebiyatının diğer türlerinden (efsane, fıkra, dua, beddua, mâni, türkü, bilmece, ağıt, atasözü, deyim, vb.) örneklere rastlanabilir.
- > Masallar, olağanüstülükler üzerine kurulmuştur. Bazıları şunlardır:
 - a. “Tayy-i zaman, tayy-i mekan” motifi görülür.
 - b. “Şekil değiştirme” görülür.
 - c. Öldükten sonra dirilme motifi görülür.

- d. Hasta ve yaralı kahramanlar halk hekimliğinden yararlanılarak tedavi edilir.
 - Ağaç yaprağıyla tedavi
 - Aslan sütüyle tedavi
- > Masalların kahramanları da olağanüstü özelliklere sahiptir. Masal kahramanı insanlar dışında çeşitli varlıklar da olabilir.
- > Masalların eşya ve aletleri de kendisi yapısına uygun olarak olağanüstülük gösterir.
- > Masallarda zaman **geçmiş zamandır**.
- > Masallarda soru-cevap, tasvir ve tekrar yoluyla anlatım tarzlarının özelliklerini bulabilmekteyiz.
- > Masalların olayları “masal ülkesi” (Hint, Yemen, Çin-Maçin, Kafdağı, periler ülkesi vb.) adını verdiğimiz yerlerde geçer. Kafdağı’na herkes gidemez. Gidebilenler Hz. Süleyman, Hz. Hamza, Hz. Ali gibi çeşitli isimlerdir.
- > Masal kahramanlarının dua ve bedduaları gerçekleşebilir.
- > Türk masallarında sembollerin önemli bir yeri vardır.
- > Türk masallarında “çeşitli formel unsurları” içerisinde değerlendirilen; 3, 7 ve 40 sayısı, diğer halk anlatmalarında olduğu gibi masalların da değişmezleri arasındadır.
- > Masal kahramanlarından bazıları sembolik tiplerdir ve karakteristik özellikler gösterirler. Bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Keloğlan: Akıllı, zekâyı,

Köse: Hainliği, kötülüğü,

En küçük kardeş: Zekâyı, akıllı, şanslı, başarıyı, iyiliği,

Büyük kardeşler: Kıskançlığı ve kötülüğü,

Üvey anne: Kötülüğü, zulmü

Üvey kız kardeş: Kıskançlığı

Yaşlı Adam: İyiliği, yardımı

Teyze: Kötülüğü ve kıskançlığı sembolize eder.

- > Kahramanlar, genellikle olağanüstü yardımcılarının çabalarıyla başarıya ulaşırlar.
- > Bütün masallarda, dinleyicileri iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa, dürüstlüğe, çalışkanlığa sevk eden bir **mesaj verilir**.
- > Masalların konusu çeşitlidir. Bazıları olağanüstü motiflerle süslenirken bazıları gerçek hayattan izler taşır.
- > Bir masalda, anlatıldığı bölgenin kültür ve halk bilimi özelliklerine rastlanır. Usta bir anlatıcı, masalı cümle cümle ezberlemez. O bir başkasından dinlediği masalı hayalinde, kendisinde var olan kültürle yoğurarak yeniden şekillendirir.

Örnek 1

Genellikle mensur bir yapıya sahip olan masalarda, anlatım
 I
kısa ve yoğundur. Millî ve dinî motiflere yer verilmez. Dik-
 II
daktik bir yönü de vardır masalların. Masal metnlerinin içe-
 III
 risinde diğer halk anlatı türlerinden de yararlanılabilir. Türk
 IV
 edebiyatında masalarla ilgili derleme yapan ilk kişi İbrahim
Şinasi'dir. V

Bu parçadaki numaralanmış söz gruplarının hangisinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Not

Zümrüdüanka: Anka ve Simurg adlarıyla da bilinen hayali Kafdağı'nda yaşayan, çok parlak tüylere sahip dev kuş.

II. Masalın Bölümleri

1. Döşeme Bölümü

Masalın başında yer alan ve dinleyicinin dikkatini çekmek için tekerlemenin okunduğu bölümdür.

2. Serim Bölümü

Döşeme bölümü bittikten sonra genellikle evvel zaman içinde diye başlanarak olay ve kişiler hakkında bilginin verilmeye başlandığı bölümdür.

3. Düğüm Bölümü

Masalın en uzun bölümüdür ve asıl olaylar bu kısımda geçer.

4. Çözüm Bölümü

Düğümlenen olayın çözüldüğü ve bir sonuca bağlandığı bölümdür. Kötüler hep kaybeder ve iyiler hep kazanır.

5. Dilek Bölümü

Tüm anlatılanın sonunda iyi dilek mesajları verilerek masalın sonlandırıldığı bölümdür.

Çıkış Soru 1

Aşağıdakilerden hangisinin bir masalın döşeme bölümünden alındığı söylenebilir?

- A) Pireler berber iken develer tellal iken...
 B) Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.
 C) Uzak memleketin birinde bir padişah yaşarmış.
 D) Padişah işini göredursun, biz gelelim Keloğlan'a.
 E) Sislerin arasından ansızın tek gözlü bir dev belirivermiş

2019/AYT

Örnek 3

Aşağıda verilen eser - sanatçı eşleştirmelerinin hangisi yanlıştır?

- A) Nar Tanesi - Ziya Gökalp
- B) İstanbul Masalları - Naki Tezel
- C) Az Gittik Uz Gittik - Pertev Naili Boratav
- D) Açıl Sofram Açıl - Eflatun Cem Güney
- E) Zaman Zaman İçinde - Saim Sakaoğlu

Naki Tezel

Keloğlan Masalları, Halk Bilgisi Haberleri adlı dergide yayımlandığı masallardan oluşur.

İstanbul Masalları, 72 masala yer verir.

Masalın sadece çocuklara yönelik metinler olarak düşünülmesi-ne karşıdır.

Eflatun Cem Güney

Masal derleyicisi olmaktan ziyade masal yazarıdır. **Masalıcı Baba** unvanıyla tanınır.

En Güzel Türk Masalları (1948), Açıl Sofram Açıl (1949), Bir Varmış Bir Yokmuş (1956), Evvel Zaman İçinde (1957), Gökten Üç Elma Düştü (1960), Az Gittim Uz Gittim (1961), Dede Korkut Masalları (1958), Masallar (1982).

Danimarka'da her yıl masal yazarlarına verilen Hans Christian Andersen ödülünü iki defa kazanmıştır (Önce Açıl Sofram Açıl sonra da Dede Korkut Masalları adlı eserleriyle).

Örnek Metin

Bir varmış, bir yokmuş. Ülkenin birinde muhteşem bir saray varmış. Bu sarayda güzeller güzeli bir kraliçe yaşarmış, ama Kraliçe hiç mutlu değilmiş. Tek isteği kırmızı dudaklı, yuvarlak gözlü, tombul yanaklı şirin bir kız çocuğunun olmasıymış. Bir gün kraliçe, yırtılan elbisesini dikerken eline iğne batmış ve kan damlamış. Bu sırada da bir dilek tutmuş, dileği gerçek olmuş. Bir kız çocuğu dünyaya getirmiş. Sarayda çok mutlu bir şekilde yaşamaya devam ederlerken, kraliçe hastalanmış ve bir gün gözlerini dünyaya kapamış.

Kral, başka bir kadınla evlenmiş. Bu kadın güzelmış ama çok kötü kafada bir kadıymış. Sihirli aynasının karşısına geçip; "Ayna ayna söyle bana var mı benden güzeli bu dünyada?" demiş. Ayna da;

– "Var efendim, Pamuk Prenses sizden güzel daha güzel." demiş.

Kötü kalpli kadın bu duruma çok bozulmuş.

Aklına bir fikir gelmiş. En güvendiği adamı yanına çağırmış;

"Bana Pamuk prensesin kalbini getireceksin." demiş.

Sarayın güvenlikleri Pamuk prensesi kötü kalpli kadının yanına getirmişler. Kadın:

– "Pamuk Prenses'e burada, kapalı yerde çok sıkılmışsındır. Birazcık ormana git, orada temiz hava al, iyi gelir, adamlarım seni koruyacak demiş.

– "Pamuk Prenses sen ne kadar iyi kalpli birisin. Ben seni öldürüp kalbini kralın yeni karısına, yani üvey annene götürecektim. Seni buraya bırakacağım, sakın saraya bir daha gelme. Kötü kalpli kadın seni de beni de öldürür." demiş.

Pamuk Prenses, ormanda ağacın dibinde oturmuş ve ağlamış. O sırada uyuyakalmış, sabah olduğunda etrafında kuşlar varmış. Kuşları takip ederek küçük bir eve varmışlar. Pamuk Prenses bu ne kadar kirli bir ev demiş ve evi temizlemeye başlamış. Bu evdeki eşyalar, yataklar niye bu kadar küçük diye düşünmeden edememiş. Karnı çok acıkmış, küçük malzemelerle bir çorba yapmış ve yemiş. Daha sonra uykusu gelmiş, yukarı çıkmış ve odanın birinde 7 tane küçük yatak varmış. Onları birleştirip uyumuş Bu sırada yedi cüceler işlerini bitirmişler eve doğru şarkı söyleye söyleye gidiyorlarmış;

Yatak odasına doğru gitmişler, bir bakmışlar ki, çok güzel bir kız yataklarında uyuyor. Kızın yanına gelmişler ve Pamuk Prenses uyanmış;

–“Ne olur bana kızmayın.” demiş.

Yedi cücelere her şeyi anlatmış. Yedi Cüceler onu çok sevmiş, sonra yedi cücelerde kendilerini tanıtmış; Uykucu, Bilgin, Sakar, Çekingen, Doktor, Mutluluk ve Meraklı.

Yedi cüceler, ertesi sabah işe gitmek için hazırlamışlar. Pamuk Prenses de onları tek tek öperek işe göndermiş. Bilgin, Pamuk prensesi kapıyı kimseye açmaması konusunda tembihlemiş. Yine bir gün kadın, aynanın karşısına geçip;

“Ayna ayna söyle bana var mı benden güzeli bu dünyada?” demiş.

“Var efendim, 7 cücelerin evinde yaşayan Pamuk prenses sizden güzel.” demiş.

Kadın çok sinirlenmiş ve adamının ona ihanet ettiğini anlamış. Bu işi ben halledeceğim, demiş. Yaşlı bir kadın kılığına girip, Pamuk Prenses’in yaşadığı evin kapısına gelmiş ve kapıyı çalmış;

– “Ben yaşlı ve fakir bir kadının bana yemek verir misin?” demiş. Pamuk prenses bu yaşlı kadın bana zarar veremez diye düşünmüş. Pamuk Prenses, onu içeri almış bir güzel karnını doyurmuş

Yaşlı kadın, benim sana verecek param yok. Al bu kırmızı elmayı ormanın en güzel elmasıdır. Bunu senin için kopardım demiş. Yaşlı ve fakir kılığına bürünmüş kadın aslında onun üvey annesi imiş. Prenses zehirli elmadan ısırıldığı gibi yere düşmüş.

Akşam olduğunda eve dönen yedi cüceler, prensesi yerde yatarken gördüklerinde çok üzülmüşler. Prensesin yanında ısırılmış elmayı gören Bilgin bunun zehirli bir elma olduğunu anlamış. Prensesi cam bir fanusun içine koyup, yüksek bir yere çıkarmışlar. Oradan geçen herkes onu herkes görsün diye.. Günlerden bir gün, bir prens ormandan geçerken cam fanusun içinde yatan Pamuk prensesi görür ve ona âşık olur. Cam fanusu açıp pamuk prensese dokunduğu gibi, Pamuk prenses gözlerini açar ve uyanır. Her şeyi prense anlatan Pamuk prenses o kadının saraydan kovulmasını sağlar. Pamuk prenses ile prens evlenip çok mutlu bir hayat sürerler.

FABL

Kişileri genellikle hayvan, bitki ve cansız varlıklar olan, ders verir nitelikli, kısa masalımsı öykülere fabl denir.

I. Fabl Türünün Genel Özellikleri

- Bu tür hikâyelerin, kahramanları çoğunlukla hayvanlardır.
- Hikâye kahramanı bu hayvanlar, kendi özelliklerini korumakla birlikte insan gibi konuşurlar.
- Fabllar hem nazım, hem nesir biçiminde olurlar fakat fabl asıl olarak manzum şekildedir.
- Fablın sonunda her zaman bir ahlak dersi (**kıssadan hisse**) vardır. Bu ders kısa, açık ve doğru olmalıdır ve mutlaka öykünün doğal bir neticesi gibi görülmelidir.
- Fabllar **teşhis ve intak sanatları** üzerine kurulmuştur.
- Fabllarda öğretici (**didaktik**) bir amaç güdülür, gündelik hayatla ilgili dersler ve öğütler verilir.
- Fabllerde soyut konular, olay planıyla hem somutlaştırılarak hem de hareket kazandırılarak işlenir. Olaylar bizi güldürürken eğitir.
- İnsanlar arasında geçen iyi-kötü, cesur-korkak, dürüst-ikiyüzlü, gözü tok-açgözlü... vb. çatışmalar; bu niteliklerin yakıştırıldığı hayvan kahramanlar arasında geçmiş gibi gösterilir.

II. Fablın Öğeleri

Fablın dört ögesi vardır: Kişiler, olay, zaman, yer.

1. Kişiler

Fablın konusu olan olay, kişileştirilmiş en az iki hayvanın (nesne ve bitki de olabilir) başından geçer.

Bunlardan biri iyi ahlaklı bir tipi, diğeri kötü ahlaklı bir tipi canlandırır.

Kişi betimlemesi yoktur.

Uzun olaylar bile bütün yönleriyle değil, yalnızca fabla konu olan yönüyle tanımlanır.

Derinlemesine duygu çözümlemelerine yer verilmez.

Fabllarda bir de anlatıcı kişi vardır.

DESTAN

- Bir milleti derinden etkileyen ve uzun yıllar o toplumda iz bırakacak büyük bir savaş, doğal afet, göç, yiğitlik gibi durumların uzun bir şekilde manzum olarak anlatılmasına destan denir.
- Destan sözcüğünün kökeni Yunanca “epope” kelimesine dayanmaktadır.
- Genellikle manzumdurlar. Az olmakla beraber nazım-nesir karışık olan destanlar da vardır.
- Destanlar anonimdir, kimin söylediği belli değildir.
- **Epik şiirin ilk örneği kabul edilir.**
- Bazıları, manzum şekilleri unutulmuş günümüze nesir hâlinde ulaşmıştır.
- Genellikle **ilahî bakış açısıyla** anlatılır.
- Sade bir dille anlatılır.
- Olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
- Destan kahramanları olağanüstü özelliklere sahiptir.
- Destanlar, tarihî ve sosyal olaylardan doğarlar. Bu eserlerde genellikle, yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenir.
- Ulusal bilinci ve millî birliği artıran metinlerdir.
- Bir edebiyat türü olan destan, zamanla asıl anlamını yitirmiş, âşık edebiyatında savaşları, ünlü kişileri, gülünç olayları anlatan eserlere de destan denilmiştir.

Destanlar oluşumlarına göre doğal ve yapma destan olarak ikiye ayrılır.

DOĞAL DESTAN

Yazarı belli olmayan, halkın meydana getirdiği destanlardır. Bunlar daha sonra bir şair tarafından yazıya geçirilmiştir.

I. Destanların Oluşumu

Destanlar “doğuş, yayılma ve yazılış safhası” olmak üzere üç safhada oluşur.

Doğuş safhası: Bu safhada milletin hayatında iz bırakan önemli tarihî ve sosyal olaylar, bu olaylar içinde yüceltilmiş efsanevi kahramanlar görülür.

Yayılma safhası: Bu safhada, söz konusu olay ve kahramanlıklar, sözlü gelenek yoluyla yayılır. Böylece bölgeden bölgeye ve nesilden nesile geçer.

Derleme (yazıya geçirme) safhası: Bu safhada, sözlü gelecekte yaşayan destanı, güçlü bir şair, bir bütün hâlinde derleyip manzum olarak yazıya geçirir. Çoğu zaman bu destanların kim tarafından derlendiği ve yazıya geçirildiği belli değildir.

II. Doğal Destanların Özellikleri:

- Manzum hikâyelerdir.
- Destanlarda olağanüstü olaylar ve olağanüstü özellikte kahramanlar vardır.
- Destanlar anonim ve sözlü edebiyat ürünleridir.
- Destanlarda anlatılan olayların geçtiği yer ve zaman bilinmez.
- Kahramanlar lider ve kurtarıcı rolündedir.

Bütün dünya edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatının da ilk örnekleri destanlardır.

Batı edebiyatında “epope” terimiyle anılan eserlerin tamamı da Türk edebiyatı geleneği içinde “destan” adı ile anılmaktadır.

Türk destanları; kâinatın, insanın, kadının ve erkeğin yaratılışı, Türk milletinin doğuşu, çeşitli Türk devletlerinin kuruluş, gelişme, çöküşleri, zafer ve yenilgileri gibi konularla beraber pek çok sebep açıklayıcı efsaneyi de içinde barındırır.

III. İlk Türk Destanları

1. Altay - Yakut

Yaratılış Destanı

2. Sakalar Dönemi

a. Alp Er Tunga Destanı

b. Şu Destanı

3. Hun Dönemi

Oğuz Kağan Destanı

Attila Destanı

4. Göktürk Dönemi

a. Bozkurt Destanı

b. Ergenekon Destanı

5. Uygur Dönemi

a. Türeyiş Destanı

b. Göç Destanı

Örnek 1

Aşağıda verilen eşleştirmelerin hangisi yanlıştır?

- A) Altay - Yaratılış Destanı
- B) Saka - Şu Destanı
- C) Hun - Oğuz Kağan Destanı
- D) Göktürk - Bozkurt Destanı
- E) Uygur - Ergenekon Destanı

1. İslamiyetin Kabulundan Sonraki Türk Destanları :

1. Karahanlı Dönemi

Satuk Buğra Han Destanı

2. Kazak-Kırgız Kültür Dairesi

Manas

3. Türk-Moğol Kültür Dairesi

Cengizname

4. Tatar-Kırım

Timur ve Edige Destanları

5. Selçuklu-Beylikler ve Osmanlı Dönemleri

a. Seyid Battal Gazi Destanı

b. Danişmend Gazi Destanı

c. Köroğlu Destanı

2. Türk Destanları Motifleri

1. Kök-Börü: Bozkurt, destanlarda olağanüstü güce sahip, kurtarıcı, yol gösterici atalar ruhu, mistik bir sembol olarak karşımıza çıkar.
2. Işık
3. Rüya
4. Ağaç
5. Ok-Yay
6. At
7. Kırklar
8. Mağara
9. Ak sakallı ihtiyar
10. Yada taşı

IV. Diğer uluslara ait doğal destanlar

İlyada (Yunan, Homeros)

Odysseia (Yunan, Homeros)

Şehname (İran, Firdevsi)

Gılgamış (Sümerler)

Ramayana (Hint)

Mahabharata (Hint)

Kalevela (Fin)

Nibelungen (Alman)

Beowulf (İngiliz)

İgor (Rus)

La Cid (İspanyol)

Chansende Röland (Fransız)

Şinto (Japon)